

Ung Nett

Et FARVE-finansiert prosjekt ved Durapart AS

**Erfaringer og synspunkter hos
involverte ved Durapart AS
og eksterne samarbeidsparter**

Rehab-Nor

Alf Reiar Berge

September 2010

1. Innledning, bakgrunn

Hva denne rapporten inneholder

Rapporten inneholder oppsummering av tanker og erfaringer som Duraparts egne involverte medarbeidere og samarbeidsparter gir uttrykk for etter gjennomføringen av prosjektet Ung Nett. Dessuten presenteres noen av Rehab-Nors refleksjoner om prosjektet. Våre refleksjoner bygger på den informasjonen vi har innhentet gjennom samtaler.

Rapporten presenterer således ikke en kvalitativ evaluering i mer tradisjonell forstand, da den baserer seg på informasjon fra veiledere og andre representanter for ”systemet” og ikke fra prosjektdeltakerne selv.

Bakgrunn

I utgangspunktet ble Rehab-Nor spurt om vi kunne foreta en undersøkelse av deltakernes erfaringer og synspunkter etter fullført Ung Nett (eller ”PIA Ung”, som prosjektet opprinnelig het). Tanken var at vi gjennom kvalitative samtaler skulle få dokumentert erfaringer og effekter med prosjektet sett fra deltakernes side. En dokumentasjonsprosess basert på et slikt grunnlag ville vært en kvalitativ evalueringsprosess der utgangspunktet var brukerperspektivet.

Nå viste det seg at deltakerne for en stor del har noe andre utfordringer enn de en hadde sett for seg da målsetting, metode og målgruppe for prosjektet opprinnelig ble skissert. Medarbeiderne ved Durapart så tidlig etter oppstart at deltakerne har utfordringer i forhold til å kommunisere, ikke minst med fremmede. De tok da opp med Rehab-Nor at en tradisjonell kvalitativ evalueringsmetodikk, basert på at eksterne personer gjennomfører dybdesamtaler med deltakerne, knapt kunne fungere for denne gruppen. Dersom vi som evaluator hadde kunnet være sammen med gruppa fra starten, slik at deltakerne var blitt kjent med og trygge på oss, kunne metodikken kanskje vært anvendelig. Men å komme inn utenfra i etterkant, og basere informasjoninnhenting på muntlig dialog, ville i beste fall gi lite informasjon, i verste fall ville det påføre deltakere en ubehagelig opplevelse og (nok) et nederlag. Rent formelt kan det også stilles spørsmål ved deltakernes samtykkekompetanse i forhold til slike dybdesamtaler.

Etter innspillene fra, og i samråd med, Durapart som oppdragsgiver, omdefinerte vi derfor oppdraget til å omfatte innhenting og systematisering av internt og eksternt involverte fagpersoners erfaringer og synspunkter, samt å presentere noen egne refleksjoner i forhold til prosessen vi har fått informasjon om.

Takk

Vi vil takke for den store viljen og evnen til åpenhet som Duraparts medarbeidere har vist. De vi har hatt kontakt med er først og fremst prosjektansvarlig Harry Svendsen, prosjektveileder Iselin Johnsen og prosjektmedarbeider Anita Stiansen. I tillegg har Frank Oterholt, som har vært leid inn som eksternt veileder og bidragsyter i prosjektet, bidratt gjennom deltakelse i en gruppesamtale.

Vi vil også takke Habiliteringstjenesten for voksne i Aust-Agder, v/ barnevernspedagog Aleksander Lydersen, Arendal kommune, enhet mestring og rehabilitering v/ Arnhild Opdal, og NAV Arendal v/ leder Geir Svendsen for at de har satt av tid til å møte oss og gi viktig informasjon og interessante vurderinger.

INNHOOLD:

1. Innledning, bakgrunn	2
Hva denne rapporten inneholder	2
Bakgrunn	2
Takk.....	2
2. Sammendrag	4
2.1. Om prosjektet Ung Nett	4
Bakgrunn:.....	4
Mål, målgruppe	4
Rekruttering.....	4
2.2. Design, metodikk	4
2.3. Utvikling i prosjektperioden, erfaringer	5
2.4. Erfaringer og refleksjoner fra samarbeidsparter	6
2.5. Drøfting, innspill fra Rehab-Nor	7
3. Om prosjektet Ung Nett.....	9
3.1. Finansiering, forankring og etablering av prosjektet	9
3.2. Mål, målgruppe og metodikk i utgangspunktet	10
3.3. Rekruttering av deltakere	11
3.4. Justeringer av opplegget ut fra deltakergruppas forutsetninger	11
3.5. Arbeidsmåte i Ung Nett	12
Prosjektteamet	12
Arbeidsmåte, innfallsvinkel	12
Tema	13
3.6. Utvikling i prosjektperioden, erfaringer	13
4. Erfaringer og refleksjoner fra samarbeidsparter	17
4.1. Arendal kommune, systemkoordinator	17
Tanker om udekkede behov hos målgruppen	18
4.2. Habiliteringstjenesten for voksne	18
Tanker om udekkede behov for målgruppen	19
4.3. Supplerende refleksjoner fra prosjektansvarlig ved Durapart	19
4.4. Synspunkter fra NAV lokal	20
5. Drøfting, innspill fra Rehab-Nor	22
Gruppeprosess som sentral arbeidsmetode	22
Sammensetning av deltakergruppe	23
Opplæring av nærpersoner er en viktig del av en helhetlig tilnærming	23
Kontakten med NAV.....	23
Styrings-/referansegruppe	26
6. Oppsummering og konklusjon	27
7. Etterskrift.....	28

2. Sammendrag

Denne rapporten inneholder en oppsummering av tanker og erfaringer hos bedriften Duraparts samarbeidsparter og ansatte som har vært direkte involvert i gjennomføringen av prosjektet Ung Nett.

2.1. Om prosjektet Ung Nett

Bakgrunn:

Durapart fikk i juni 2009 spørsmål om å videreføre et prosjekt som var startet i Oslo, men som ikke kunne fullføres der da NAV Oslo ikke fant kapasitet til å søke inn deltakere. Prosjektet var et metodeutviklingsprosjekt med målgruppe kronisk syk ungdom, og fokus var arbeidsrettet rehabilitering og sykefravær.

Etter (muntlig) forankring av prosjektet i NAV Arendal og NAV Aust-Agder samt Habiliteringstjenesten for voksne i Aust-Agder, sendte Durapart i september 2009 en prosjektsøknad til FARVE¹. Søknaden ble innvilget. Planlagt oppstart ved årsskiftet måtte imidlertid utsettes noe på grunn av at det tok lenger tid enn forutsett å rekruttere og formelt avklare deltakere.

En planlagt styrings- og drøftingsgruppe kom aldri i gang. NAV lokalt var ansett som en sentral deltaker i denne, men kontaktpersonen der responderte ikke på invitasjon til deltakelse. Prosjektansvarlig vurderte verdien av gruppa som begrenset uten NAVs deltakelse, og fulgte ikke opp etableringen ytterligere..

Mål, målgruppe

Hovedmålet var å utvikle og presentere ”*et helhetlig opplegg som fremmer livsmestring og motivasjon for å starte en prosess med kvalifisering og jobbsøking*”.

Et delmål var å ”*bidra til at pårørende med kronisk syke barn opplever økt mestring i sin støtte/hjelperolle for deltakeren (egen datter/sønn)*”.

Målgruppen var ”*kronisk syke ungdommer, fortrinnsvis i alderen 18 – 30 år*”.

Brukermedvirkning, individuelle samtaler, gruppeprosesser, fysisk aktivitet, arbeidstrening og nettverksorientert arbeid skulle være sentrale elementer i prosjektet.

Rekruttering

Prosjektet fikk i alt fem deltakere mellom 17 og 27 år, rekruttert gjennom samarbeid med Habiliteringstjenesten for voksne og Arendal kommune v/systemkoordinator individuell plan: Tre menn med utviklingsforstyrrelse (Aspergers syndrom), en kvinne med utviklingsforstyrrelse (ADHD) og en kvinne med fysisk funksjonshemming. Alle hadde individuell plan i kommunal regi. To hadde ikke vedtak om tiltak fra NAV, og fikk heller ikke innvilget dette som økonomisk basis for prosjektdeltakelsen.

2.2. Design, metodikk

Deltakergruppa hadde altså et betydelig innslag av personer med utviklingsforstyrrelser innenfor autismespekteret, noe som ikke var forutsett da planene ble laget. Dette innebar metodiske utfordringer, og Durapart valgte å styrke prosjektteamet med intern medarbeider med spesiell bakgrunn

---

¹ FARVE: Forsøksvirksomhet i arbeids- og velferdsforvaltningen

for å arbeide med gruppa i tillegg til ekstern ressursperson som ble leid inn som prosessleder i gruppesamlingene.

At flere av deltakerne har vansker i forhold til kommunikasjon og relasjoner har representert en utfordring i forhold til gruppeprosess. Etter utviklingen flere deltakere har vist synes det som man har funnet løsninger på denne.

Også prosjektets vektlegging av nettverksarbeid har representert en utfordring. For flere av deltakerne har "nettverk" en annen betydning og verdi enn det som vanligvis forutsettes. Gjennom kontakt med vernepleierutdanningen ved Universitetet i Agder har prosjektet fått nyttig veiledning og utvidet forståelse av begrepet "nettverk" og hvordan en kan arbeide i forhold til dette for personer med slike forutsetninger som noen av deltakerne i prosjektet har. Verktøyet nettverkskart, som normalt er nyttig i nettverksarbeid, viste seg ikke å fungere for de fleste deltakerne.

Prosjektteamet har lagt vekt på å møte deltakerne med "blanke ark" og bli kjent med dem gjennom egen kontakt og erfaringer og ikke gjennom andres tidligere vurderinger. Det har videre vektlagt ikke å være normative i møtet med deltakerne. Arbeidsmåten har vært en kombinasjon av gruppesamlinger og individuelle samtaler. Sentralt tema har vært mestring, herunder tema som "Venner, hva er det?", "De som alltid stiller opp, om forholdet til nærpåsoner", "Meningsfull hverdag" og "Økonomi". Temaene er i hovedsak valgt fortløpende, med utgangspunkt i hva deltakerne har signalisert at de er opptatt av der og da.

2.3. Utvikling i prosjektperioden, erfaringer

Prosjektteamet vurderer det slik at fire av fem deltakere har hatt nytte av deltakelsen i prosjektet. Bakgrunnen for vurderingen er at deltakerne har vist at de har vært i prosess, bl a gjennom økt kontakt og åpenhet. Flere av dem har kommet ut av prosessen med egne tiltaksplaner som de ønsker å få realisert.

Mange har vært opptatt av "mas" fra nærpåsoner, og den forpliktelsen de føler ligger i forventningene fra de nærmeste. Prosjektteamet mener å se et klart behov for mer veiledning og opplæring av nærpåsonene til ungdom med slike problemer. Når nærpåsonene får mer kunnskap, kan deres omtanke og omsorg i mindre grad gis på måter som oppleves negativt og stressende.

Prosjektperioden vurderes som for kort. For flere av deltakerne var det nødvendig med ganske lang tid før det "løsnet" i forhold til kommunikasjon og samhandling. Den ble avsluttet idet flere var kommet inn i en tydelig og god utvikling, men fortsatt ble vurdert som sårbare. Teamet understreker hvor ekstra viktig det da er med oppfølging og kontinuitet i fortsettelsen for at ikke alt som er investert og oppnådd i prosjektperioden skal bli til ingen nytte.

Samspeillet med NAV lokalt betegner prosjektteamet som til dels frustrerende. Spesielt i to enkeltsaker kommer denne frustrasjonen til uttrykk Det er her snakk om deltakere som har gjort store framskritt underveis, og som kommer ut med klare og konkrete ønsker i forhold til å komme videre i forhold til arbeid. Prosessen stoppes imidlertid i utgangspunktet fordi NAV synes å forholde seg relativt "firkantet" til regler som bl a sier at personer med innvilget uføretrygd ikke skal innvilges tiltak innenfor de stramme rammene som gjelder. Dessuten opplever teamet at NAV avslår enkelt-elementer i et helhetlig og integrert opplegg, elementer som teamet mener er helt avgjørende for at opplegget skal føre personen nærmere en jobbsituasjon. Man spør seg hva hensikten er med å bruke midler og gjennomføre et opplegg dersom man allikevel ikke kommer nærmere målet fordi opplegget ikke imøtekommer personens individuelle behov for helhetlig tilnærming.

Prosjektansvarlig uttrykker videre frustrasjon over problemer med å få respons fra den medarbeideren ved NAV lokalt som har hatt rollen som kontaktperson for prosjektet. Når han velger å kontakte leder ved kontoret direkte, er imidlertid responsen kjapp og konstruktiv.

2.4. Erfaringer og refleksjoner fra samarbeidsparter

Systemkoordinator for individuell plan i Arendal kommune, Arnhild Opdal, mener prosjektet representerte et viktig initiativ for å imøtekomme et betydelig behov for tiltak som passer for gruppen unge uten kognitiv svikt, men som av ulike grunner har problemer med å komme i gang med arbeid/aktivitet. Eksisterende tilbud er i liten grad tilpasset disse, og faren for varig utenforhet er stor.

Opdal signaliserer imidlertid at hun hadde ventet noe mer kontakt og informasjon underveis i prosessen, bl a som grunnlag for den kommunale oppfølgingen av deltakernes individuelle planer. Hun påpeker at intervensjoner gjennom slike kortvarige prosjekter må forankres og følges opp over lenge tid lokalt om de skal føre til noe positivt. Dette krever imidlertid informasjon til lokalt fagapparat, kanskje også noe involvering, og her mener hun det har vært et forbedringspotensiale.

Hun mener at det generelt satses altfor lite på unge som dem som deltok i Ung Nett. Eventuelle bedringer i situasjonen for disse unge vil kunne ha store konsekvenser, både menneskelig og økonomisk, innenfor et langt forventet livsløp.

Habiliteringstjenesten for voksne, ved barnevernspedagog Aleksander Lydersen, var også aktivt inne i rekrutteringsfasen i prosjektet. Han var godt fornøyd med den innledende informasjonen fra Durapart om tilbudet, og ser et klart behov for mer innsats for den aktuelle målgruppen. Men, i likhet med Opdal uttrykker også Lydersen noe skuffelse i forhold til manglende videre kontakt for informasjon og drøfting av faglige spørsmål.

Også Habiliteringstjenesten for voksne ser et stort behov for flere arbeidsplasser som kan tilpasses personer med normalt kognitiv nivå men med utfordringer knyttet til kommunikasjon og sosiale roller og relasjoner. Uten slik tilpassing vil forsøk på arbeidsplassering gjerne skjære seg. Og plassering i eksisterende VTA-plasser aksepteres ikke av disse ungdommene da de føler seg stigmatisert der.

Prosjektansvarlig ved Durapart, Harry Svendsen, ser godt at prosjektet kunne vært mer proaktivt i forhold til samarbeidsparter som kommunen og Habiliteringstjenesten. Forklaringen ligger i at kort tidsramme og at planen om å etablere en styrings- og referansegruppe, der faglige spørsmål, utviklingen i prosjektet og samhandling om videreføring etter prosjektperioden kunne drøftes, aldri ble realisert fordi en ikke fikk respons hos NAV lokalt. I ettertid mener Harry Svendsen at han burde etablert gruppa selv om ikke NAV lokalt fant å kunne bli med. Gjennom drøfting i et slikt forum ville en både kunnet formidlet informasjon av den typen systemkoordinator i kommunen og Habiliteringstjenesten har savnet, og tatt opp mer generelle utfordringer knyttet til metodikk, system og nettverk. Videre medgir Harry Svendsen at bevisstheten om og rutinen for informasjon til ”henvisende instans”, når denne ikke er NAV, ikke er like god som den som er utviklet i forhold til NAV. NAV som oppdragsgiver stiller formelle og konkrete krav til kommunikasjon og rapportering, det samme gjør ikke f eks systemkoordinator i kommunen. Det er også noe usikkerhet innad i bedriften om hva systemkoordinator, og individuelle koordinatorene i kommunene, ønsker og har behov for av informasjon.

Leder for NAV lokalt, Geir Svendsen, har fått presentert erfaringer og spørsmål fra prosjektprosessen som har gått på forholdet til og samhandlingen med NAV. Med utgangspunkt i konkrete enkeltsaker, har vi drøftet mer prinsipielle spørsmål med ham.

Et slikt spørsmål er knyttet til kompetanse. Kan avslag på elementer i individuelle handlingsplaner for prosjektdeltakere forklares med at saksbehandler ikke har hatt nok kunnskap om hva som er spesielt kritiske faktorer når personer med f eks Aspergers syndrom skal prøve å komme i arbeid? Dette trenger ifølge Geir Svendsen i alle fall ikke å være hele forklaringen. Han viser til at NAVs tiltaksforskrift, som utformes sentralt, er blitt relativt spesifikk og konkret, og gir det lokale, utøvende leddet i NAV begrenset handlingsrom for individuelle vrier. Bl a definerer forskriften mål-

gruppene for hvert enkelt tiltak, og det er ikke kurant å gå ut over dette ut fra lokale vurderinger. Dessuten er de økonomiske rammene for tiltakene blitt betydelig strammere den siste tida, noe som framtvinger harde prioriteringer.

Selv om det fortsatt ”på papiret” er et mål for NAV å bidra til reaktivering av personer med uføretrygd, har etaten ikke prioritert dette området spesielt høyt i en situasjon der det har krevd alle tilgjengelige ressurser og vel så det å få NAV etablert og ivareta de mest tvingende nødvendige oppgavene (som utbetaling til livsopphold).

2.5. Drøfting, innspill fra Rehab-Nor

Prosjektet har representert et svært viktig initiativ overfor en i utføringssammenheng nokså forsømt gruppe.

For brukere med diagnoser innenfor autismespekteret, herunder Aspergers syndrom, advares det fra faglig hold mot for sterk, i alle fall for ensidig, satsing på gruppe som arena for individuell prosess. Rehab-Nor har ikke spesialkompetanse på området, men har ikke fått noe informasjon som tyder på at gruppeprosessen i Ung Nett ikke har ivaretatt deltakernes spesielle situasjon og utfordringer på en god, respektfull og konstruktiv måte. Heller ikke synes det å være grunn til å tenke at arbeidet i gruppe har skjedd på bekostning av det individuelle tilbudet. Utviklingen av noen enkeltsaker tyder tvert imot på at man i prosjektet har funnet en hensiktsmessig form på gruppearbeidet og samspillet mellom dette og den individuelle oppfølgingen.

Vi vet fra mange ulike sammenhenger hvor viktig nærpå personer er som ressurs, men også hvor viktig det er å gi dem kompetanse og innsikt slik at deres samspill med bruker kan fungere konstruktivt. Innenfor dette kortvarige prosjektets rammer, og med begrensninger i deltakeres villighet til å involvere nærpå personer, har prosjektet gjort lite i retning av nettverksarbeid i form av slik kompetansebygging. Her mener vi det ligger et stort potensiale, som eventuelle mer permanente tilbud til målgruppen unge med tilknytningsproblemer til arbeidslivet må vektlegge.

Vi finner det kritikkverdig at prosjektet gjennom store deler av prosjektperioden ikke fikk respons på sine henvendelser til kontaktpersonen i NAV lokalt. Vi stiller også spørsmål ved om saksbehandler i en konkret saker fattet beslutninger uten tilstrekkelig kunnskap og innsikt i brukers spesielle situasjon. Men vi synes signalene fra leder ved NAV lokalt bl a om graden av detaljstyring som ligger i utformingen av tiltaksforskriften er minst like betenkelige. Slik vi forsto noe av intensjonen bak etableringen av NAV skulle den bl a muliggjøre, ja legge til rette for, helhetlig tilnærming til den enkelte, og individuelle løsninger basert på en kreativ sammensetning av ulike elementer som synes hensiktsmessige i den enkelte sak. En slik intensjon lar seg vanskelig realisere innenfor et system med stor (økende?) grad av sentral detaljregulering.

Vi trodde i utgangspunktet at det måtte bero på en misforståelse når vi fikk vite at tildeling av en tiltaksplass som oppfølging etter prosjektperioden for en av deltakerne ble avslått med begrunnelse at vedkommende allerede var uføretrygdet. Men det stemmer at slik begrunnelse er gitt, og at det er i samsvar med gjeldende praksis. Vi har problemer med å se sammenhengen mellom uttalte målsettinger om reaktivering av uføre og denne praksisen. Og vi stiller spørsmål ved om det er etisk forsvarlig å igangsette og finansiere utviklingsprosjekter som involverer utsatte enkeltmennesker, for så å avbryte personlige prosesser som er startet med begrunnelse i at de ikke passer inn i regelverket. Det bør ikke være overraskende at metodeutviklingsarbeid kan komme til å føre til forslag som ikke stemmer fullt ut med eksisterende praksis og/eller regler. Når slikt utviklingsarbeid igangsettes, og NAV sier seg interessert i at det gjøres, bør etaten vise evne og vilje til å strekke seg noe ekstra for å følge opp i alle fall de enkeltpersonene som gis et tilbud som ledd i prosessen.

I kap. 6 konkluderer vi med vår anbefaling om videreføring av et tilbud på mer permanent basis til målgruppen unge som faller utenfor utdanning og arbeidstilknytning, spesielt unge med utviklingsforstyrrelser men uten kognitiv svikt. For disse er det lite tilbud, og det er kjent at deres potensiale i forhold til jobb kan være stort.

3. Om prosjektet Ung Nett

3.1. Finansiering, forankring og etablering av prosjektet

I juni 2009 fikk Durapart spørsmål fra bransjeforeningen Attføringsbedriftene om å videreføre det allerede oppstartede prosjektet ”Metodeutvikling for kronisk syk ungdom fra 16 – 25 år og deres pårørende, hvor fokus er arbeidsrettet rehabilitering og sykefraværspromblematikk.”. Prosjektet hadde fått FARVE-midler for gjennomføring i Oslo, men fikk ikke gjennomført utprøvningsdelen da NAV i Oslo ikke fant å ha kapasitet til å søke inn deltakere.

Etter sommerferien 2009 la Durapart vekt på å få forankret prosjektet i NAV Arendal og Habiliteringstjenesten for voksne i Aust-Agder forut for utarbeidelse av en projektsøknad. Prosjektansvarlig ved Durapart ville gjennom dette unngå at et eventuelt prosjekt her skulle få de samme problemene med bl a rekruttering som de man hadde hatt i Oslo. Umiddelbart etter forespørselen om å gjennomføre prosjektet kontaktet han derfor teamleder ved NAV Arendal med beskrivelse av forespørselen og bakgrunnen for den og spørsmål om muligheten for at NAV Arendal kunne bli med i en styringsgruppe samt bistå til rekruttering av deltakere. I telefonisk kontakt i juni uttrykker teamleder at det bør være mulig å få til det Durapart ber om. På bakgrunn av denne tilbakemeldingen gikk Duraparts prosjektansvarlige videre med utarbeidelse av en søknad om å få den gjenstående prosjektbevilgningen til gjennomføring av et prosjekt kalt ”PIA Ung”².

For ytterligere å sikre forankringen fikk prosjektansvarlig i august et møte med representanter for NAV Aust-Agder, der også NAV Arendal var representert. Her kom det fram at man i NAV antok at en del av de aktuelle kandidatene til prosjektet kanskje ikke har annen kontakt med NAV enn at de mottar grunn- og hjelpestønad. I så fall hadde NAV liten mulighet til å identifisere dem som aktuelle for prosjektet. Konklusjonen var imidlertid at Durapart skulle gå videre med søknadsprosessen, og eventuelt rekruttere deltakere i samarbeid med Habiliteringstjenesten for voksne og systemkoordinator for individuell plan i Arendal kommune.

Projektsøknad ble sendt NAV FARVE i september 2009. Prosjektet skulle bygge på noe av det som var gjort av utviklingsarbeid i Oslo samt Duraparts erfaringer og kunnskap med andre oppdrag som bl a:

- Metodeutvikling i arbeidsrettet rehabilitering (META-prosjektet)
- Arbeidsrettet Rehabilitering (ARR)
- PIA-programmet (PIA + Veien Videre)

Durapart fikk FARVE-midler til gjennomføring av prosjektet. Oppstart var planlagt til 01.01.2010. Men det tok mer tid enn forventet å rekruttere deltakere og få på plass den ønskede forankringen, jf nedenfor. Oppstart av selve prosessen med deltakerne ble derfor utsatt til slutten av januar. Avslutning var planlagt til utgangen av mars 2010, men ble av samme grunn utsatt til midten av juni.

I januar så det en stund ut til at innsøkningen ville bli større enn det prosjektet kunne håndtere, og prosjektleder ved Durapart kontaktet avdelingsleder/kontaktperson ved NAV Arendal for å få drøftet hvordan en skulle forholde seg til dette. Han fikk imidlertid ikke respons på denne henvendelsen.

Etter planen skulle det etableres en styringsgruppe for prosjektet med følgende representanter: NAV lokalt, Arendal kommune v/systemkoordinator for individuell plan, Habiliteringstjenesten for voksne, attføringsbedriftene sentralt og NAV FARVE. Styringsgruppa kom imidlertid ikke i funksjon. Durapart ikke fikk respons fra NAV lokalt på initiativ til styringsgruppemøte, og uten NAV lokalt

---

² Etter tilbakemelding fra NAV ble prosjektet omdøpt fra ”PIA Ung” til ”Ung Nett”.

representert ble verdien av gruppa innenfor prosjektets meget korte tidsramme vurdert å være begrenset.

3.2. Mål, målgruppe og metodikk i utgangspunktet

Durapart formulerte følgende i informasjon til samarbeidsparter i januar 2010:

Hovedmål

Prosjektet skal tilby et helhetlig opplegg som fremmer livsmestring og motivasjon for å starte en prosess med kvalifisering og jobbsøking.

Delmål:

Prosjektet skal, hvis det er i samsvar med hovedmålsetting for den enkelte, bidra til at pårørende med kronisk syke barn opplever økt mestring i sin støtte/ hjelperolle for deltakeren (egen datter/sønn).

Målgruppe:

PIA Ung er et tilbud til kronisk syke ungdommer, fortrinnsvis i alderen 18 – 30 år.

Deltakerne kan ha et variabelt/blandet sykdomsbilde, men vi ønsker å avgrense prosjektet ved å holde utenfor ungdom med tunge rusproblemer og/eller alvorlige psykiske lidelser. Det faglige innholdet i programmene forutsetter også et normalt evnenivå slik at en har utbytte av gruppetema, og eksempelvis tilstrekkelig forståelse av egen rolle og nettverkets rolle.

En grunnleggende tanke var at prosjektet skulle være preget av høy grad av brukermedvirkning.

Metode:

På en bevisst måte engasjere eget nettverk (venner, støttekontakt, familie og pårørende) i mobilisering for aktivitet og arbeidsdeltakelse

Prosjektet skal både nyttiggjøre seg eksisterende kompetanse på Durapart, men samtidig ta i bruk metodikk som mobiliserer eget nettverk (økt nettverksintervensjon)..

Innhold:

- *Individuelle samtaler om: hvem er jeg, mine muligheter og det som jeg synes er vanskelig for tiden*
- *Gruppebaserte aktiviteter defineres mer i detalj når gruppen er samlet slik at de selv kan definere hva som er relevant for dem. Vi vil likevel peke på områder som: temaer om livsmestring, nettverksintervensjon, kvalifisering og jobbsøking, karriere- og yrkesveiledning, kvalifiseringsplan*
- *Fysisk aktivitet: I begrenset grad og i tilpasset målgruppen avhengig av sykdom og funksjonshemming*
- *Arbeid og skole (læring og mestring). Data, arbeidstrening, skole/arbeid*
- *Ren arbeidsutprøving*

3.3. Rekruttering av deltakere

Durapart gikk ut med informasjon om prosjektet til aktuelle samarbeidsparter (NAV Arendal, Arendal kommune, Habiliteringstjenesten for voksne i Aust-Agder). Målet var at disse, med utgangspunkt i informasjonen, skulle bidra til å rekruttere deltakere ved å gå gjennom egne oversikter over personer innenfor målgruppen, og spørre aktuelle personer om de kunne være interessert i å delta.

Dette resulterte i tre deltakere fra Habiliteringstjenesten for voksne og en fra kommunen. I tillegg rekrutterte Durapart en som bedriften allerede hadde kontakt med idet vedkommende var i gang med tiltak ved bedriften.

Deltakergruppa var etter dette sammensatt av fem personer mellom 17 og 27 år:

- Tre menn med utviklingsforstyrrelse (Aspergers syndrom)
- En kvinne med utviklingsforstyrrelse (ADHD)
- En kvinne med fysisk funksjonshemming

Alle hadde individuell plan i kommunal regi, og fire hadde vært til oppfølging ved Habiliteringstjenesten for voksne. En var tilknyttet et spesialtilpasset opplegg i videregående skole som kunne kombineres med deltakelse i prosjektet. To hadde allerede innvilget tiltaket APS³. Men to av dem som ønsket å delta hadde ikke noen skoleplass eller NAV-vedtak om tiltak som bl a kunne representere en økonomisk basis for prosjektdeltakelsen. Spørsmålet om tiltaksplass for disse to, inklusive dekning av reise penger, ble tatt opp med teamleder NAV Arendal, uten at bedriften fikk noe svar. Først etter direkte kontakt med en saksbehandler fikk bedriften endelig tilbakemelding om at det ikke var aktuelt med tiltaksplass for disse to. Durapart valgte allikevel å inkludere dem som deltakere.

Rekrutteringsprosessen tok lenger tid enn forutsatt.

3.4. Justeringer av opplegget ut fra deltakergruppas forutsetninger

Flere av deltakerne hadde utviklingsforstyrrelser med konsekvenser for kommunikasjon med og relasjoner til andre. Durapart så derfor raskt at prosjektet, med dets vekt på prosess i gruppe, ville representere metodiske utfordringer. Bedriften valgte derfor å styrke prosjektteamet med en medarbeider som har både faglig bakgrunn og praktisk erfaring fra attføring—og rehabiliteringsarbeid med personer med utviklingsforstyrrelser. Prosjektteamet omfattet etter dette tre personer: Prosjektleder (i 50% stilling), nevnte medarbeider og ekstern ressursperson som ble engasjert spesielt for å lede gruppeprosessen.

Prosjektteamet opplevde underveis å komme i en form for krysspress mellom prosjektmål og prosjektplaner på den ene siden og realitetene og det som framsto som egnet tilnærming i forhold til den aktuelle deltakergruppen på den andre. Eksempler på dette er:

- Flere av deltakerne har vært vanskelig tilgjengelige. Selv om det er klar utvikling å spore gjennom prosjektperioden, framstår nettopp flere av deltakernes kommunikasjonsproblemer som en hovedutfordring både i forhold til prosessen i dette prosjektet og i forhold til eventuell framtidig jobbtilknytning. Uttalte relasjons- og kommunikasjonsproblemer var et vanskelig utgangspunkt for å formulere egne synspunkter på innhold og arbeidsmåter i prosjektet. Det

---

³ APS: Arbeidsmarkedstiltaket Arbeidspraksis i skjermet virksomhet

har derfor vært utfordrende å finne gode måter å følge opp prosjektets grunnleggende idé om høy grad av brukermedvirkning på.

- Arbeid med og i deltakernes nettverk var en annen sentral del av den opprinnelige idéen med prosjektet. Men, personer med utviklingsforstyrrelser som de noen av deltakerne har, vil ha interesse for og ønsker om nettverk som er ganske ulike det som ellers gjerne regnes som ”gjengs” og ”godt for mennesker”. De kan f.eks. være helt klare på at de trives best alene, og ønsker ikke å pådyttes å skulle være sammen med eller ”venner” med andre. Det ble derfor et spørsmål hvordan en kunne kombinere realisering av prosjektets fokus på arbeid med nettverk med respekt for deltakernes annerledeshet i forhold til hva som er ønskelig i forhold til nettverk.

Bedriften knyttet kontakt med vernepleierutdanningen ved Universitetet i Agder for å utveksle erfaringer og synspunkter i forhold til nettverksintervensjon. Fagansvarlig for denne utdanningen bidro med verdifull veiledning. Denne utvidet veiledernes forståelse for begrepet ”nettverk”, at dette kan ta mange ulike former ut fra enkeltindividets forutsetninger og behov. Dette bidro til at definisjonen av ”nettverksarbeid” ble nyansert og mer knyttet opp mot den enkelte deltakers individuelle forutsetninger og ønsker.

- Et mye brukt verktøy i nettverksarbeid er å utarbeide nettverkskart for den enkelte. Det ble også forsøkt i dette prosjektet, med lite suksess for fire av fem. Det ble derfor ikke arbeidet mer med dette verktøyet.

Det siste av disse punktene viser for øvrig et eksempel på hvordan brukermedvirkning er blitt fulgt opp, selv om deltakerne i liten grad har ønsket eller vært i stand til å gi direkte uttrykk for hva de mener og hvordan de ønsker tilbudet utformet: Når medarbeiderne har sett at noe ikke fungerte for flere av deltakerne, er dette blitt lagt vekk selv om det i utgangspunktet framsto som et naturlig element og virkemiddel for å nå prosjektets mål.

3.5. Arbeidsmåte i Ung Nett

Prosjektteamet

Prosessen i Ung Nett har blitt gjennomført som et teamarbeid med to veiledere ansatt ved Durapart og en eksterne ressursperson som prosjektteam.

Prosjektteamet har lagt vekt på å møte deltakerne med ”blanke ark”. I dette legges at de har ønsket å møte den enkelte med åpent sinn, uten å ha satt seg inn i hva andre instanser tidligere har ment og konkludert om vedkommende. Teamets forståelse av den enkelte deltakeren og vedkommendes situasjon og behov har vokst fram som resultat av den direkte kontakten med henne/ham. Innfallsvinkelen er formulert slik av den eksterne ressurspersonen i teamet:

”Kanskje deltakerne kan fortelle oss noe som vi ikke visste at vi ikke visste?”

Prosjektteamet uttrykker at nettopp dette har faktisk skjedd.

Arbeidsmåte, innfallsvinkel

Prosessen har bygget på en kombinasjon av gruppesamlinger over to timer, og individuelle samtaler med veileder. I løpet av de i alt 20 ukene prosjektet varte, ble det gjennomført 11 gruppesamlinger. Alle deltakerne fikk tilbud om ukentlige individuelle samtaler, men konkrete avtaler ble gjort fra gang til gang, slik at hyppigheten kunne tilpasses den enkelte.

Den eksterne ressurspersonen hadde hovedansvar for gjennomføringen av og prosessen i gruppesamlingene, der resten av prosjektteamet var med ”nesten som deltakere”. Hver gruppesamling ble

etterfulgt av refleksjon i prosjektteamet. De individuelle samtaler har veilederne hatt hovedansvaret for.

I tillegg har hver enkelt deltaker hatt møter, sammen med veileder, med deltakers saksbehandler på NAV. Dette har blitt gjennomført mot slutten av prosjektperioden, og hensikten har vært å få en oppsummering, overføre kompetanse, og drøfte plan for videre prosess. Til disse møtene har deltaker hatt med sitt forslag til plan som var utviklet som ledd i prosessen i prosjektet.

Følgende oppsummerer sentrale deler av prosjektteamets innfallsvinkel i prosessen:

- Ikke å være normative og signalisere meninger om hva som er rett og bra, men starte prosessen ”der deltakeren er”.

Når deltakerne har fortalt om strategier de har utviklet i forhold til ulike livsområder og aktiviteter, har imidlertid teamet i noen grad stilt spørsmål knyttet til om disse strategiene bestendig fungerer like bra, eller om det kan tenkes også andre tilnærminger som kanskje kunne fungert minst like bra. I dette har det ligget et visst normativt element, men hovedmålet har vært å stimulere og utfordre til refleksjons- og bevisstgjøringsprosesser i forhold til livsmestring for den enkelte deltaker.

- Tilbakeholdenhet i forhold til å komme med forslag til løsninger. Heller bruke tid på å få fram deltakernes egne refleksjoner basert på deres egne erfaringer.
- Stor vekt på å bekrefte det deltakerne har kommet fram med, f eks hva deltakerne er gode på som veilederne ikke kan eller vet så mye om.

Tema

Prosjektteamet har hatt **mestring** som et sentralt fokus gjennom hele prosessen. Hvordan få til å leve et liv, på godt og vondt? Mer konkrete tema har i stor grad blitt valgt ut fra en innledende runde i gruppa ved hver samling, der deltakerne er blitt spurt om hva de var opptatt av og drev med, og hvordan de syntes de hadde det. Eksempler på tema som gruppa ut fra en slik tilnærming har gått nærmere inn på er:

- Venner, hva er det?
- ”De som alltid stiller opp”, - og om ”mas” fra disse. Om forholdet til nærpersioner
- Drømmer i forhold til aktivitet
- Meningsfull hverdag – hva betyr det for den enkelte?
- Planlegging
- Økonomi: Å ha penger, ikke ha penger, hvordan håndtere økonomi

Gruppesamtalerne ut fra slike tema, som deltakerne selv har lansert som aktuelle gjennom det de har fortalt, har gitt prosjektteamet viktig innblikk i deltakernes livssituasjon, deres ”verden”.

3.6. Utvikling i prosjektperioden, erfaringer

For at denne rapporten skal formidle innsikt i hvilke utfordringer Ung Nett har representert for deltakerne og prosjektteamet, og gi leserne grunnlag for å vurdere utviklingen som har skjedd, ville det vært en fordel om vi kunne presentere mer konkret informasjon om den enkelte deltakers utgangspunkt, ressurser, og prosess. Slik informasjon ville bli gjort det lettere å forstå hvor store tilsynelatende små framskritt faktisk kan være, og hvor avgjørende det er at det samlede tilbudet ivaretar helhet, kontinuitet og prosess over tid. Men fordi deltakergruppa er liten og rekruttert i et relativt lite nærmiljø, er vi ut fra personvern hensyn i stor grad avskåret fra å gi slik informasjon. Vi må

anonymisere og generalisere, noe som fører til at nyanser går tapt. En del poenger kan imidlertid løftes fram som generelt interessante og viktige, uten at det går ut over personvernet.

Prosjektteamets vurdering er at for fire av de fem deltakerne har prosjektet ført til positiv utvikling, mens den femte sannsynligvis ikke har hatt nytte av det. I tillegg til større åpenhet og økt kontakt og engasjement i gruppesamværene har flere av de fire kommet opp med tanker om mål og videre prosess i retning arbeid/aktivitet, noe som oppleves som suksess når en tar deltakernes utgangspunkt i betraktning. Fra de første samlingene, der prosessleder i teamet stilte mer enn 100 spørsmål og stort sett kun fikk enstavelses svar, har utviklingen vært påtakelig fram mot hyggelig prosjektavslutning på pizzarestaurant, med samtale rundt bordet.

Prosjektteamet trekker også fram som indikator på positiv utvikling det at deltakere i økende grad har besvart spørsmål ut fra hva de selv ønsker og mener og i mindre grad ut fra hva de tror er ”riktig” eller blir forventet at de skal svare. Deltakerne synes å ha vært lite vant til å bli spurt om egne ønsker eller synspunkter, og var i utgangspunktet nølende med å svare på slike spørsmål. Dette har endret seg en del, og det vurderes av prosjektteamet som en viktig utvikling og erfaring for deltakerne.

Eksempel på det å svare ut fra egen mening og vurdering er deltakeres begynnende evne til å uttrykke selvstendige meninger om nære pårørendes involvering i egen prosess (f.eks. deltakelse i møter med veileder). Når deltakere har våget å signalisere ønsker som avviker fra tidligere praksis og hva ”andre” sannsynligvis venter og mener, har teamet sett at dette har hatt positive konsekvenser for deltakerne det gjelder, de retter ryggen og framstår som tydeligere individer.

Teamets tolkning er at den ene som de tror ikke har hatt utbytte av prosjektet ikke har klart å tilpasse seg og nyttiggjøre seg gruppe-settingen, og dermed har gått glipp av utviklingsmulighetene som har ligget der og som de andre har dradd nytte av. Det har imidlertid ikke vært slik at denne ene deltakeren har virket negativt inn på gruppa for øvrig.

Mange av deltakerne har vært opptatte av ”mas” fra nærpå personer. Det er naturlig og forståelig at de som står deltakerne nærmest, bekymrer seg for situasjonen og, ikke minst, framtida. Bekymringer fra nærpå personer innebærer imidlertid også opplevelse av forpliktelser til å innfri, selv om dette ikke er villet. Opplevd forpliktelse til å innfri forventninger som i praksis er vanskelige eller umulige for personen å innfri, har representert en belastning for flere av deltakerne. I prosjektet har teamet forsøkt å nyansere det deltakerne opplever som ”mas” med å reflektere omkring hva som ligger bak ”maset”, nemlig kjærlighet og omsorg.

Deltakeres opplevelse av problematisk ”mas” kan sies å bekrefte noe av prosjektets understrekning av viktigheten ved også å arbeide med deltakernes nettverk. Nettverket synes å ha behov for bedre kompetanse om deltakers utgangspunkt, situasjon, ressurser, utfordringer og behov. Med slik kompetanse vil nærpå personene få bedre forutsetninger for å forstå og akseptere, og bedre grunnlag for å gi konstruktive bidrag til den unges utvikling. Ting som gjøres av nærpå personer i beste mening men uten innsikt og forståelse, kan lett bidra til uheldig utvikling. Som eksempel nevner prosjektteamet hvordan enkelte foreldre er svært rause med penger til ungdom med utviklingsforstyrrelse, noe som er godt ment men som bidrar til å utvikle og befeste uheldige holdninger og handlingsmønstre i forhold til penger og økonomistyring.

Som det framgår i kap. 3.3 besto deltakergruppa av fire personer med noe ulike utviklingsforstyrrelser og en med fysisk funksjonshemning. Selv om utfordringene deres i forhold til livsmestring kan ha en del til felles, har de grunnleggende ulikhetene mellom de fire og den ene representert en ut-

fordring, ikke minst for den ene som ikke har utviklingsforstyrrelser. Mye tyder på at vedkommende har følt seg plassert i "feil gruppe", selv om signalene underveis har tydet på at opplevelsen av dette kan ha blitt noe mindre negativ etter hvert. Dette er et eksempel som, i likhet med erfaringene fra andre gruppebaserte prosjekter som f.eks. (1)-(3), understreker betydningen av å være reflektert i forhold til rekruttering og sammensetning av grupper.

Det har tatt tid å utvikle relasjon og kontakt med flere av deltakerne. Teamet ser at for enkelte var det først helt mot slutten av prosjektperioden at det begynte å løsne. Teamet uttrykker tydelig hvor verdifullt det ville vært om prosessen i alle fall for disse kunne fortsatt noe lenger. Den positive utviklingen vurderes som skjør og lett reverserbar. Stopper den opp, vil situasjonen lett falle tilbake til slik den var før prosjektet, noe som vil innebære både (nok) et nederlag for dem det gjelder, bortkastede ressurser brukt til gjennomføringen av prosjektet og tap av potensiale for framtidig økt deltakelse i arbeid og/ eller aktivitet.

Når selve prosjektet må avsluttes i en fase preget av viktig utvikling og behov for konsolidering, understreker teamet at det i alle fall må anses som påtrengende nødvendig at kontinuitet og oppfølging sikres ut fra den enkeltes individuelle situasjon ved prosjektslutt.

Samspeillet med NAV har representert utfordringer. Det dreier seg bl a om:

- I overføringsmøte med saksbehandler ved prosjektslutt møter saksbehandler, ifølge medarbeider fra Durapart som deltok på møtet, tilsynelatende uten å ha satt seg inn i deltakerens sak og uten kunnskap om den aktuelle utviklingsforstyrrelsen og de utfordringene den representerer. Deltakeren hadde med seg sitt forslag til tiltaksplan etter prosjektperioden, utarbeidet som ledd i prosessen i prosjektet. Planen omfattet en prosess med to elementer. Det ene var nettbaserte studier for faglig styrking innenfor et område som interesserer og som kan være relevant i forhold til muligheten for jobb. Det andre elementet var noe praksis og oppfølging av veileder fra Durapart for å opprettholde og kanskje videreutvikle noe av det som var oppnådd sosialt i løpet av prosjektperioden. Prosjektteamet anser det siste elementet som en minst like viktig, og vel så krevende, del av forberedelsen til framtidig arbeidsdeltakelse for personen som den rene kunnskapstilegnelsen. Saksbehandler i NAV konkluderer imidlertid der og da med at studieopplegget vil NAV kunne gå for, men oppfølgingen kan ikke innvilges. Prosjektteamet spør seg hva hensikten med satsingen på studiene er dersom personen ikke får arbeid etterpå grunnet manglende sosial kompetanse og ferdigheter. De uttrykker bekymring for at avgjørelsen er preget av saksbehandlers manglende kompetanse på den aktuelle utviklingsforstyrrelsen. Teamet uttrykker også at de opplever et nærmest moralsk dilemma i situasjonen. De har stimulert og støttet opp under en etter hvert god individuell prosess, som har munnet ut i et opplegg som skal forberede ungdommen til arbeid gjennom parallell satsing på to nødvendige elementer. Så opplever de at det ene elementet nærmest avfeies, muligens på grunnlag av manglende kunnskap og forståelse hos saksbehandler. Har det da vært riktig å gjennomføre prosessen med deltakeren, og hva vil situasjonen for vedkommende bli om avstanden til arbeidsdeltakelse etter gjennomført studium bare er økt grunnet manglende oppfølging av den sosiale utviklingen?
- For en annen deltaker kommer det etter hvert fram gjennom prosessen interesse for et yrke innen et fagfelt som interesserer spesielt mye. Det kommer gradvis fram motivasjon til og tro på å forsøke en praksisperiode innenfor dette fagfeltet. Under besøk på et aktuelt praksissted får vedkommende umiddelbar og god kontakt med ansvarlig arbeidsleder. Slik kontakt er erfaringsvis en kritisk faktor i slike prosesser, og den er ingen selvfølge for personer med vedkommendes utgangspunkt. Etter besøket uttrykker ungdommen glede og optimisme, og ser fram til å begynne i praksis etter sommerferien.

Men, for at slik praksisperiode skal kunne gjennomføres må NAV innvilge den som et tiltak for personen. I kontakt med teamleder og deretter kontorleder i NAV får veileder imidlertid vite at slikt tiltak ikke vil kunne innvilges. Begrunnelsen er at denne ungdommen har uføretrygd, og personer med uføretrygd er ikke prioritert i forhold til tiltaksmidler.

I samtale med Rehab-Nor medio juni 2010 uttrykker teamet sterk frustrasjon over denne saken, og sier bl a at NAVs slagord "Vi gir mennesker muligheter" her nærmest oppleves som en parodi.

Leder NAV lokalt sier imidlertid til Rehab-Nor i august at det var funnet en løsning, og at saken, så langt han kjente til, var løst. Vi tar ny kontakt med Durapart, og får vite at dette ikke er tilfelle. NAV lokalt hadde lansert en løsning som innebar at Durapart skulle benytte midler fra en ledig LAR⁴-plass, en løsning Durapart var innstilt på. Den krever imidlertid oppfølging ved at kontaktperson ved NAV lokalt tar dette opp med Durapart. Dette har ikke skjedd, og bedriften har sett seg nødt til å informere den aktuelle prosjektdeltakeren om at løsningen han ønsket ikke lot seg gjennomføre grunnet manglende godkjenning i NAV. "Det var helt fryktelig" uttrykker veilederen som formidlet informasjonen.

- Det kan være verdt å nevne at de to deltakerne som er omtalt i punktene over er de to som deltok i prosjektet uten at NAV fant å kunne gjøre vedtak om f eks APS i prosjektperioden. Heller ikke etter at de gjennom prosjektperioden har vist betydelig framgang, følger NAV, slik prosjektteamet der det, opp i henhold til faglige anbefalinger.
- Prosjektansvarlig ved Durapart har hatt store problemer med å få respons fra NAV lokalt, som ble ansett som en helt sentral samarbeidspartner for prosjektet. Det var innledende kontakt med teamleder for forankring av prosjektet. Tanken var bl a at man skulle berede grunnen slik at overgangen mellom prosjektet og eventuelle tiltak i etterkant skulle gå så glatt som mulig. Så forsøkte prosjektansvarlig å få kontakt i januar for å drøfte hvordan en skulle forholde seg til at innsøkningen på det tidspunktet så ut til å bli større enn det prosjektet kunne håndtere. Dette fikk han ingen respons på. I mars ber så prosjektansvarlig pr mail om et kort møte med samme teamleder i forbindelse med utarbeidelse av en obligatorisk framdriftsrapport til NAV FARVE (som finansierer prosjektet), også nå uten respons. Han går da videre til leder ved NAV Arendal, og får et møte på kort varsel. En av konklusjonene fra dette møtet er at kontorleder skal forsøke å finne løsning på saken nevnt tidligere om deltakeren som ikke får innvilget praksisplass med begrunnelse at vedkommende allerede har uføretrygd og da ikke kan prioriteres. Som nevnt ovenfor er saken ikke løst idet denne rapporten ferdigstilles.

I framdriftsrapport til NAV FARVE for 1. tertial 2010 skriver prosjektansvarlig bl a :

Vi har erfart at det er svært krevende å drive utviklings - og metodeprosjekter sammen med NAV og kommune. Det er ingen kritikk mot velvilje og holdninger, men mer en konstatering av at arbeidspress og fortløpende akutt prioritering medfører at utviklingsarbeid får lite plass. Samarbeid om prosjektaktiviteter er mulig, men nødvendig samhandling når vi må bruke ordi-nær tjenestelinje (tilgang på tiltaksmidler ved utforming av handlingsplaner etc.) medfører betydelige merutfordringer.

---

⁴ LAR: Legemiddel-assistert rehabilitering, rehabilitering av rusmisbrukere

4. Erfaringer og refleksjoner fra samarbeidsparter

Durapart tok tidlig i prosjektet kontakt med Arendal kommune ved systemkoordinator for individuell plan og med Habiliteringstjenesten for voksne ved Sørlandet Sykehus HF avd. Arendal. Hensikten var dels å få etablert et samarbeid omkring rekruttering av deltakere, dels å avklare deltakelse i den påtenkte styringsgruppa, og dels å ”berede grunnen” for at prosesser som ble startet underveis i prosjektet kunne fanges opp og videreføres av disse instansene som allerede har kontakt med og ansvar for tilbud til deltakerne.

4.1. Arendal kommune, systemkoordinator

Rehab-Nor har hatt en samtale med systemkoordinator for individuell plan i Arendal kommune, Arnhild Opdal, om hennes erfaringer og refleksjoner i tilknytning til Ung Nett.

Det tidligere PIA-programmet var verdifullt, men fanget i hovedsak opp voksne personer. Opdal har sett og ser behov for et tilbud som kan fange opp også yngre som har problemer med å komme i gang med arbeid/aktivitet. Det er, mener hun, spesielt viktig å fange opp disse før de blir for etablert i en ”utenfor-tilværelse”. Gjennom informasjonen hun fikk om Ung Nett innledningsvis så hun en mulighet for at dette kunne være et modellforsøk med et slikt tilbud.

To av de personene Opdal er koordinator for⁵ ble med som deltakere i prosjektet. Dette var personer som hun, av ulike grunner, så for seg kunne dra spesiell nytte av det tilbudet Ung Nett lå an til å bli. Med tillatelse fra ungdommene selv foreslo Opdal for Durapart at de skulle bli med som deltakere.

Gjennom kontakten med de to underveis og etter prosjektet har Opdal fått litt tilbakemelding om at individualsamtalene mellom deltaker og veileder ved Durapart har blitt opplevd som positive. Hun var forberedt på at kanskje spesielt den ene ville kunne ha problemer med å få mye ut av gruppeprosessen, og har hatt inntrykk av at dette har vært tilfelle. For begge har Opdal sett det som et poeng at de utvikler evne og mot til å våge å si fra og bestemme for seg selv. Hun har oppfattet at dette har vært et viktig fokus i Ung Nett.

Opdal er noe usikker på hvilket utbytte de to deltakerne hun er koordinator for har hatt av Ung Nett. For den ene skyldes usikkerheten begrenset informasjon, for den andre er det foreløpig noe vanskelig å identifisere eventuelle spesifikke gevinster ved deltakelsen i prosjektet i en ganske sammensatt og komplisert totalsituasjon, der mange ting skjer parallelt.

Som koordinator har Opdal hatt noe kontakt med de to ungdommene i den aktuelle perioden, da begge befinner seg i mulige overgangssituasjoner. Hun har hatt kontakt med veileder i prosjektteamet ved Durapart om veien videre for en av dem, lite om den andre. Hva som har skjedd underveis i selve prosessen for de to vet imidlertid Opdal lite om. Som innsøkende instans og koordinator med et langsiktig oppfølgingsansvar mener hun at hun kunne hatt behov for noe mer informasjon om hva som var satt i gang med de to, hvordan det utviklet seg, og hva de fikk med seg underveis. Hun mener hun i alle fall har et klart behov for en form for sluttrapport for hver av dem, noe hun ikke hadde mottatt da Rehab-Nor snakket med henne.

Som en generell betraktning understreker Opdal nødvendigheten av at relativt kortvarige intervensjoner som f.eks. Ung Nett forankres god i de instansene som har et langsiktig ansvar, og som således skal følge opp etter intervensjonen. Dette vil oftest være kommunen, fortrinnsvis ved personlig koordinator dersom personen har slik, hvis ikke systemkoordinator. For personene det gjelder er kontinuitet ofte helt avgjørende for om eventuelle positive prosesser som er startet skal videreføres. Glipper det i overgangen mellom f.eks. et arbeidsmarkedstiltak og kommunen vil de mer kortvarige

---

⁵ Personlig koordinator i forhold til individuell plan i kommunen

intervensjonene ofte ha lite eller ingen varig verdi. Opdal uttrykker at det gjøres mye svært godt arbeid i ulike tiltak på Durapart, men at nettopp overgangen fra tiltakene og tilbudet som Durapart representerer til livet utenfor er et svakere punkt. Som personlig koordinator ønsker Opdal ikke bare å trekkes inn for å følge opp ”bestillinger” man er kommet fram til i prosessen, men også i noen grad å holdes informert om, eventuelt også gi innspill til, selve prosessen som fører fram til de konkrete ”bestillingene”. Dette kan være betydningsfullt for alle parter i prosessen, og det kan dessuten bidra til å forebygge at det etableres forventninger hos tiltaksdeltakerne som viser seg urealistiske i møtet med virkeligheten etter tiltaket.

Tanker om udekkede behov hos målgruppen

Opdal mener det satses altfor lite på unge som dem som deltok i Ung Nett. Med tanke på at dette er mennesker med forventet lange livsløp foran seg burde det på alle måter være lett å argumentere for økt innsats for å motvirke passivitet og tilbaketrekking. Mange av dem er overhode ikke ”hemmet” i forhold til å arbeide, forutsatt at arbeidsoppgavene og arbeidssituasjonen ellers legges til rette. Samtidig må tilbudet til denne gruppen ta sikte på å gi ungdommene en forståelse av at de selv også må yte noe, må bidra med egeninnsats. Systemet kan ikke alene, gjennom tilrettelegging, realisere drømmene deres. Det er ikke bare funksjonsnedsettelsen som kan hindre, men også måten den enkelte møter utfordringene på.

Det er stort behov for et ”PIA for ungdom”, slik Opdal uttrykker det. Det samme gjelder arbeids-/aktivitetsmuligheter ”mellom” det ordinære arbeidslivet og eksisterende tilrettelagte tilbud. Sistnevnte er gjerne innrettet spesielt for personer med utviklingshemning eller rusproblematikk. Mange grupper har etter hvert fått bra dagtilbud, men disse fungerer dårlig for en del av dem med utviklingsforstyrrelser som f eks Asperger syndrom eller ADHD.

Opdal ser det som en stor utfordring at unge med ulike funksjonshemninger i for liten grad får anledning til å inngå i fellesskap med personer som de selv ønsker og velger. På steder som f eks Sunnaas møter de andre med paralleller i livssituasjon og erfaringer for en kort periode, men så spres de igjen over store geografiske områder. På lokalt nivå kan det oppleves som et dilemma å skulle finne en riktig balanse mellom på den ene siden å overlate helt til den enkelte ungdommen å etablere og opprettholde kontakt, og da risikere at de isolerer seg for mye, og på den andre siden å ”definere hvem som passer sammen” og etablere ulike tilbud for definerte grupper.

4.2. Habiliteringstjenesten for voksne

Det følgende er en oppsummering av en samtale mellom barnevernspedagog Aleksander Lydersen i Habiliteringstjenesten og Rehab-Nor kort etter avslutningen av Ung Nett.

Lydersen uttrykker tilfredshet med den innledende kontakten med Durapart, med informasjon først pr telefon så gjennom besøk med muntlig og skriftlig informasjon.

Ut fra denne informasjonen gikk Habiliteringstjenesten gjennom kontakter den hadde med unge i aktuell aldersgruppe, og snakket med noen som kunne synes aktuelle. Av disse var det fire som ønsket å bli med, og som fikk plass i prosjektet.

Etter den innledende kontakten og samarbeidet uttrykker Lydersen at Habiliteringstjenesten ikke har hørt noe fra prosjektet som sådan. De har hatt noe kontakt med enkeltdeltakere underveis i forhold til ulike spørsmål, men dette har ikke vært via prosjektet. Habiliteringstjenesten har ikke fått informasjon om utviklingen i og erfaringer fra Ung Nett. Lydersen uttrykker at han nok hadde tenkt seg at det ville bli noe kontakt underveis, for informasjon og orientering om utviklingen, eventuelt også for drøfting av mer faglige spørsmål.

Kontaktpersonen i Habiliteringstjenesten for voksne stiller, på faglig grunnlag og ut fra erfaring, spørsmål ved om hyppigheten på gruppesamlingene i prosjektet var hensiktsmessig. Han uttrykker at å møtes en gang pr uke eller en gang hver 14. dag til gruppesamlinger er for lite for en slik gruppe, selv om gruppesamlingene suppleres med individualsamtaler.

Tanker om udekkede behov for målgruppen

Også Habiliteringstjenesten for voksne ser et klart udekket behov for tilbud til ungdommer som ”fungerer for dårlig til ordinær skole/arbeidstilknytning, men for godt for de VTA⁶-plassene som finnes i området”. Det er for stort gap mellom ordinært arbeidsliv og de kravene dette setter til arbeidstakerne på den ene siden og det som kommunen og NAV stiller opp med (VTA-plasser) på den andre. Et tilbud ”midt imellom” savnes, ikke minst for flere av dem med ulike utviklingsforstyrrelser som har normalt evnenivå. Forsøk på utplassering i ordinære arbeidssituasjoner resulterer gjerne i at det skjærer seg, ofte fordi ungdommen kommuniserer dårlig, eller i alle fall annerledes enn omgivelsene er vant til. For ungdommen blir da resultatet enda ett nederlag. Forsøk på utplassering i eksisterende VTA-plasser har ført til at ungdommer i den gruppa vi her snakker om har følt seg stigmatisert og har trukket seg ut av den grunn.

En flaskehals er at det ikke stilles nok tiltaksmidler til disposisjon for den nødvendige tilretteleggingen av arbeidsplasser som møter disse ungdommenes behov. Konsekvensen blir lett at ungdommen blir gående i lang tid med arbeidsavklaringspenger som eneste inntekt, alternativt med uføretrygd uten aktivitetstilbud, noe som må anses som det absolutt dårligste alternativet.

4.3. Supplerende refleksjoner fra prosjektansvarlig ved Durapart

Da forespørselen om prosjektet kom til Durapart, og deretter gjennom det meste av prosjektperioden, hadde Harry Svendsen rollen som bedriftens prosjektansvarlige. Han har i samtale med Rehab-Nor gitt informasjon som i stor grad er bakt inn i kap. 3. I tillegg har vi tatt opp med ham noen av de poengene som er kommet fram i samtalene våre med representantene for Habiliteringstjenesten for voksne og Arendal kommune. Samtalen omkring dette oppsummeres i det følgende.

Habiliteringstjenestens representant tok opp et spørsmål knyttet til metodikken i prosjektet: Om en gruppesamling pr uke eller hver 14. dag kanskje representerte litt lav intensitet for målgruppen. Ut fra dette reiser Rehab-Nor et mer prinsipielt spørsmål om Durapart i prosjektet har lagt opp til å dra nytte av kompetansen i f eks Habiliteringstjenesten, som har større spesialkunnskap i forhold til deltakergruppen i prosjektet enn Durapart. Harry Svendsen sier at det ikke ble gjort i dette prosjektet, og at det er lett å si seg enig i at dette var feil. Forklaringen ligger ikke i et ønske om å ”være seg selv nok” faglig sett. Det ville klart vært ønskelig med faglige innspill til metode og prosess. Skulle man etablert et tilbud til den aktuelle brukergruppen på mer permanent basis, ville det vært en selvfølge å etablere f eks en faglig referansegruppe som arena for slik drøfting. I Ung Nett hadde man svært begrenset med både tid og ressurser. Tanken var at styringsgruppa, som bl a skulle omfatte Habiliteringstjenesten, også skulle være et forum for faglig drøfting. Som redegjort for tidligere kom imidlertid styringsgruppa ikke i gang. Harry Svendsen sier at han i ettertid ser at det var en feil ikke å etablere gruppa selv om NAV lokal ikke responderte på invitasjonen. Gruppa ville vært nyttig for prosjektet for å drøfte spørsmål knyttet til metodikk, informasjonsrutiner og samhandling, og den ville kunnet imøtekomme noe av samarbeidspartenes behov for og ønske om informasjon underveis. Harry Svendsen nevner allikevel at bedriften trakk veksler på ekstern kompetanse både gjennom ekstern ressursperson til å lede gruppesamlingene og gjennom kjøp av veiledningstjenester fra Universitetet i Agder. Han vurderer begge deler som meget verdifulle og viktige bidrag til prosjektet.

---

⁶ VTA: Varig Tilrettelagt Arbeid

Harry Svendsen sier at han i etterpåklokskapens lys ser at han burde kontaktet leder ved NAV Arendal på et tidligere tidspunkt enn det som ble gjort, nemlig så snart det viste seg å være problematisk å få respons fra kontaktpersonen/teamleder ved kontoret. Sannsynligvis kunne en del løst seg på bedre måter om dette hadde blitt gjort.

I vår samtale med systemkoordinator i Arendal kommune kom det fram at hun, som en generell betraktning, mener det ligger et forbedringspotensiale i Duraparts samspill med andre deler av hjelpeapparatet enn NAV omkring oppfølgingen av prosessene som igangsettes som ledd i tiltak ved bedriften. Ikke minst kan det synes å være et behov for en noe tettere involvering av tiltaksdeltakers personlige koordinator, når slik finnes, alternativt systemkoordinator i kommunen.

Harry Svendsen sier seg i utgangspunktet enig også i dette. Han sier at Durapart har hatt og har sterkt fokus på kommunikasjonslinjen mot NAV som oppdragsgiver, og at samspillet med andre viktige instanser i den videre oppfølgingen av tiltaksdeltakerne er noe mindre grundig gjennomtenkt og etablert. Han ser også behov for mer kunnskap i bedriften om koordinatorrollen i kommunen, herunder at denne omfatter mer enn bare å ”trekke i tråder som andre har definert at det bør trekkes i”. Slik kunnskap ville gjort det mer nærliggende for bedriftens medarbeidere å søke et nærmere samarbeid med koordinatorene.

Harry Svendsen forteller at det har vært planer en tid om å invitere systemkoordinator i Arendal for å formidle mer kunnskap om koordinatorrollen og drøfte gjensidige forventninger og samarbeid, uten at dette så langt er blitt gjennomført.

Det er imidlertid også et poeng at det blant personlige koordinatorene i kommunen(e) synes å råde ulik forståelse av innholdet i koordinatorrollen. Dessuten har koordinatorene stort arbeidspress, og kan derfor ha problemer med å sette av tid til å involvere seg i prosessene i tiltaksperiodene ved Durapart.

4.4. Synspunkter fra NAV lokal

Da prosjektet i stor utstrekning har vært et metodeutviklingsprosjekt innenfor NAVs ansvarsområde, og spesielt fordi det har framkommet synspunkter på NAVs rolle fra medarbeidere ved Durapart, har vi sett behovet for en samtale også med leder Geir Svendsen ved det aktuelle lokalkontoret, som er NAV Arendal.

Alle saksbehandlere ved et lokalt NAV-kontor kan ikke ha full oversikt over alle diagnosene som brukere har, og konsekvensene av disse. Manglende kunnskaper om og forståelse for søkerens diagnose og situasjon må imidlertid ikke få prege NAVs vedtak i enkeltsaker. Når kunnskapen internt eventuelt er begrenset, må NAV søke samarbeid med eksterne fagmiljø. Geir Svendsen ser at kontoret er avhengig av slikt samarbeid i en del saker, og at det er et klart behov for å utvikle dette samarbeidet til å bli bedre enn nå. Kontoret har, som resten av NAV, hittil måttet konsentrere seg mye om å få rutiner på plass, utbetalingene til livsopphold til å gå som de skal, gi opplæring i nye ordninger (bl a arbeidsavklaringspenger) osv. Nå mener imidlertid Geir Svendsen at kontoret begynner å komme litt ”over kneika”, og etablering/reetablering/videreutvikling av kontakten med eksterne faglige ressursmiljø er noe av det som vil bli prioritert.

I tillegg til det vi kan kalle faglig kompetanse er det et stort behov for å styrke saksbehandlernes kunnskap om samfunnet, deres systemkunnskap. Om ikke denne kunnskapen er god nok, vil medarbeiderne ikke vite hvor de kan henvende seg med ulike typer spørsmål.

Geir Svendsen sier imidlertid at det ikke er sikkert at manglende kompetanse er eneste forklaringen på at NAV sier nei til tiltak som faglig sett synes viktige og nødvendige. Forklaringen kan også være krav om å holde seg innenfor NAVs tiltaksforskrift, som etter hvert er blitt ganske detaljert og rigid. Den definerer bl a konkrete målgruppene for hvert enkelt tiltak. Jo mer detaljerte slike for-

skrifter blir, jo mindre rom blir det for improvisasjon og individuelle løsninger i enkeltsaker. Dessuten, mens NAV Arendal tidligere kunne innvilge tiltak med få økonomiske begrensninger fordi andre deler av NAV ikke brukte opp rammene til tiltak, er situasjonen nå en annen. NAV lokalt har nå mye strammere økonomiske rammer for innvilgelse av ulike tiltak enn tidligere.

Geir Svendsen framholder derfor at i tillegg til eventuelle kunnskapsbegrensninger vil også både formelle og økonomiske begrensninger påvirke hvordan NAV finner å kunne stille seg til konkrete innspill og forslag til opplegg i enkeltsaker.

I en av sakene i prosjektet ble det fra NAVs side sagt at det ikke kan innvilges tiltak til personer som allerede har fått innvilget uføretrygd. Dette kan synes å stemme dårlig med signaler bl a i forbindelse med etableringen av NAV. Men Geir Svendsen sier at det er en realitet at etaten i liten grad i praksis har prioritert det å få uføretrygdede inn i/tilbake til jobb. Årsaken er at innenfor de formelle rammene som er definert i tiltaksforskriften og de økonomiske rammene som er gitt i budsjettet, og med klare krav om å prioritere oppfølging av personer på arbeidsavklaringspenger, har det så langt vært lite rom for noen større proaktivitet overfor gruppen uføretrygdede.

Geir Svendsen synes det er flott at prosjektet endte opp med å gi et tilbud til en målgruppe som i liten grad har hatt noe reellt tilbud, og som det i utgangspunktet er lite kunnskap omkring: Unge med normal kognitiv funksjon men med utviklingsforstyrrelser som medfører sosiale utfordringer. Man vet at flere av disse kan bli god arbeidskraft dersom bare arbeidsoppgavene og arbeidssituasjonen legges tilstrekkelig til rette for den enkelte. Det er således ikke noen tvil om behovet for forbedringer og om verdien av prosjektet, selv om NAV i enkeltsaker kan ha problemer med å følge opp på en god nok måte.

Geir Svendsen uttrykker beklagelse over at prosjektet har opplevd ikke å få den kontakten med NAV lokalt som det har vært behov for. Prosjektet har vært relativt kortvarig, og når først informasjon om manglende respons kom til ham som ansvarlig leder, var det lite tid igjen å gjøre endringer på.

5. Drøfting, innspill fra Rehab-Nor

Prosjektet representerte et viktig initiativ. Det rettet seg mot unge personer som til tross for kognitive ressurser har spesielle problemer med å gjennomføre utdanning og oppnå en tilknytning til arbeidslivet. Målet har vært å utvikle metodikk og etablere tilbud som kan fange opp unge i målgruppen tidlig, før en ”utenfortilværelse” er blitt for fast etablert.

I det følgende presenterer vi noen refleksjoner vi har gjort oss under arbeidet med å dokumentere prosjektet.

Gruppeprosess som sentral arbeidsmetode

Den opprinnelige målgruppen for prosjektet var unge med kroniske sykdommer. Det å arbeide i gruppe ble betraktet som en naturlig og velegnet del av metoden for denne målgruppen. Deltakergruppen i Ung Nett ble imidlertid mer preget av utviklingsforstyrrelser enn av det vi vanligvis oppfatter med ”kroniske sykdommer”. Tre av fem hadde Asperger syndrom og en hadde ADHD.

En kan spørre seg om det relativt sterke fokuset på gruppesamlinger og prosess i gruppe var optimalt i forhold til gruppen slik den ble sammensatt. I veiledningsheftet ”Arbeidssøkere med Asperger syndrom”(4) sies det at en i alle fall bør unngå at det å basere seg på prosess i gruppe som sentralt verktøy går ut over tilbudet om individuell oppfølging og veiledning. Bakgrunnen for dette er at sentrale utfordringer ved Asperger syndrom er knyttet til relasjoner, kommunikasjon og sosial interaksjon, alt sentrale elementer i nettopp gruppeprosesser. På den andre siden antyder representanten for Habiliteringstjenesten for voksne, som er det fremste kompetansemiljøet på slike utviklingsforstyrrelser i fylket, at kanskje hyppigheten av gruppesamlingene var litt for lav.

Det er tydelig at gruppeprosessen i prosjektet har vært spesielt metodisk utfordrende. Rehab-Nor har ikke kompetanse til å vurdere på faglig grunnlag verken valg av metode eller den praktiske gjennomføringen, men vi sitter med et inntrykk av at prosjektteamet har vært svært oppmerksomme på, og har vist stor respekt for, deltakernes spesielle ressurser og utfordringer. Selv om gruppeaktiviteten har hatt en sentral plass, har det i tillegg blitt satset mye på individuelle samtaler og oppfølging. Vi kan ikke se noen grunn til å hevde at satsingen på gruppeprosess i dette prosjektet har gått ut over det individuelle tilbudet. Vi tenker videre at den positive utviklingen som prosjektteamet beretter om for fire av fem deltakere gir et signal om at prosjektet har klart i å etablere en tilpasset metodikk også for arbeid i gruppe. Med tanke på overføring av prosjekterfaringer til andre mener vi imidlertid det er grunn til å presisere at å arbeide i gruppe med personer med f.eks Asperger syndrom stiller særskilte krav til kompetanse, innsikt og forståelse, og til respekt for deltakernes personlighet og situasjon. Det er ikke bare å ”gyve løs” med gruppeopplegg på linje med det en har erfaring med fra andre målgrupper.

Et annet poeng er imidlertid at nyansene i tilbakemeldingen fra Habiliteringstjenesten for voksne og formuleringene i veiledningsheftet (4) omkring bruk av gruppe som metode overfor personer med utviklingsforstyrrelser illustrerer behovet for at metodeutvikling som i Ung Nett støtter seg på faglige drøftinger og veiledning, f.eks i en referansegruppe eller tilsvarende. Det har vært en svakhet med prosjektet, i alle fall som modellprosjekt, at det ikke ble etablert et slikt forum.

I tillegg til drøfting av faglige spørsmål vil det i slikt utviklingspreget arbeid være behov for en løpende dialog omkring planer som legges for enkeltdeltakere ut over tiltaksperioden. Hvilke løsninger er det realistisk å tenke seg etablert, dels gjennom bistand fra NAV og dels gjennom oppfølging fra ulike kommunale instanser. Gjennom slik dialog vil alle parter få økt sine kunnskaper om samarbeidsparten og om muligheter og begrensninger som ligger i system og regelverk. Dette vil bli å bidra til å hindre at enkeltpersoner får urealistiske forventninger i forhold til hva som skal skje etter tiltaket, og det vil gjøre samhandlingsklimaet mellom samarbeidspartene bedre og mer preget av gjensidig kunnskap om muligheter og rammer.

Skulle det være aktuelt med en eller annen form for oppfølging eller videreutvikling av arbeidet i Ung Nett, må deltakelse i en faglig referansegruppe gis høy prioritet av alle aktuelle deltakere, herunder også NAV.

Sammensetning av deltakergruppe

Et annet spørsmål er om selve sammensetningen av deltakergruppa var optimal. Vi tenker da først og fremst på det forholdet at en av fem deltakere ikke hadde noen utviklingsforstyrrelse, mens de fire andre hadde det. Metodikken for gruppeprosessen, som i stor grad måtte tilpasses deltakerne med utviklingsforstyrrelser, kan knapt samtidig ha vært like godt tilpasset denne ene deltakerens situasjon og behov. En kan spørre seg om det er mulig å møte så vidt ulike individuelle utgangspunkt på en fullgod måte i en og samme gruppe.

Sammensetning av gruppa er alltid et kritisk punkt når viktige deler av personlige utviklingsprosesser skal skje i gruppe. Særlig viktig er sammensetningen når noen deltakeres utgangspunkt og utfordringer gjør det nødvendig i stor grad å skreddersy tilnærming og arbeidsmåte i gruppa. Jo sterkere grad av slik skreddersøm, jo mindre tilpasset kan deltakere med andre utgangspunkt oppleve tilnærmingen.

Av grunner som det er redegjort for tidligere (kap. 1) har vi ikke snakket med deltakerne. Vår refleksjon ovenfor er derfor generell. Men det har også kommet fram noen signaler i våre samtaler med involverte fagpersoner som kan tyde på at den ene deltakeren uten utviklingsforstyrrelse kan ha opplevd gruppesammensetningen som problematisk, i alle fall i perioder.

Opplæring av nærpåsoner er en viktig del av en helhetlig tilnærming

Deltakerne i Ung Nett har, ifølge prosjektteamet, vært opptatt av at det er ”for mange som bryr seg” og ”maser” på dem. Dette er typisk, spesielt for unge som viser avvikende adferd eller utvikler seg annerledes enn det vi oppfatter som ”normalt”. Ungdommen selv kan oppleve dette som en belastning i tillegg til den belastningen som selve annerledesheten representerer. Det er ikke lett for vedkommende selv å se eller forstå at engasjementet, ”maset”, bygger på kjærlighet og omtanke.

Det er både i de unges og deres næres interesse at omgivelsene utvikler hensiktsmessige reaksjonsmønstre og strategier for å vise sin kjærlighet og omtanke uten samtidig å påføre den unge tilleggsbelastninger. En sentral del av en helhetlig tilnærming til gode utviklingsprosesser for slike ungdommer er derfor å gi nærpåsonene kunnskap og forståelse både for hva som ligger bak den unges avvikende adferd og utvikling, og hvordan det er konstruktivt å forholde seg til avviket. Mer kunnskap om slike forhold skaper større trygghet, og kan representere et svært viktig bidrag til en positiv prosess for ungdommen.

Vi vet ikke noe om hvilke tilbud nærpåsonene til de aktuelle ungdommene allerede kan ha fått f.eks gjennom kontakten med Habiliteringstjenesten for voksne. Men, vi vil påpeke at omgivelsenes kompetanse og forståelse bør representere et sentralt satsingsområde i alle tiltak som har unge med særlige utfordringer som målgruppe. Ung Nett har knapt hatt rammer som kunne muliggjort en slik satsing mer systematisk, bl a har tidsrammen vært svært begrenset. Ikke desto mindre finner vi grunn til å påpeke at også i yrkesmessige re-/habiliteringsprosesser må ikke fokuset for ensidig være den enkelte unge, men også vedkommendes nære omgivelser.

Kontakten med NAV

Medarbeidere ved Durapart som har hatt med prosjektet å gjøre har gitt uttrykk for frustrasjoner knyttet til samspillet i prosjektet mellom NAV lokal, den enkelte prosjektdeltaker og Durapart. Slik vi vurderer det, etter våre samtaler og mailkorrespondanse med de aktuelle medarbeiderne og samtale med kontorleder ved NAV lokalt, er det grunn til kritikk på noen punkter, dels av NAV lokal og dels av NAV sentralt og de styringssignalene de sender ut.

Det betraktes gjerne som et minimumskrav i et samarbeid at samarbeidspartnerne besvarer henvendelser fra hverandre, selv om ønsker som framkommer i henvendelsene ikke kan imøtekommes. Vi har fått dokumentert eksempler på at dette ikke har vært tilfelle i dette prosjektet. Flere henvendelser fra Durapart til teamleder som var kontaktperson i NAV Arendal ble ikke besvart. Først når henvendelser er rettet direkte til kontorleder har det kommet respons, og da ganske omgående. Men, med den korte tidsrammen prosjektet har blitt gjennomført innenfor, har en da allerede mistet mye verdifull tid.

Vi finner det også kritikkverdig at den planlagte styrings- og referansegruppa ikke ble etablert. Noe av bakgrunnen for dette var at NAV lokalt, som sentral deltaker, ikke besvarte invitasjonen om å delta. Vi tror en slik gruppe kunne vært et egnet forum for drøfting av både metodiske tilnærminger og konkrete løsningsforslag for enkeltdeltakere. En ville kunnet utvikle en mer felles faglig plattform, som er viktig for framtidig samarbeid om enkeltsaker, og muligens kunne en forebygget utvikling av feil forventninger, skuffelser og nederlag hos samarbeidsparter og enkeltdeltakere.

Det sier seg selv at det oppleves som vanskelig å gjennomføre utviklingsarbeid innenfor NAVs område når etaten ikke responderer på henvendelser som ledd i utviklingsprosessene.

Vi vurderer, ut fra den informasjonen vi har fått fra de ulike partene i prosjektet, enkelte beslutninger i NAV lokalt i forhold til deltakere i prosjektet som overraskende. Vi må ta det forbeholdet at vi ikke sitter med fullstendig oversikt over alle sider av disse sakene, men vil ut fra det vi er blitt fortalt tillate oss å peke på følgende:

- NAV avsto å innvilge tiltak, f.eks. APS, til to av ungdommene med utviklingsforstyrrelser i prosjektet. Med positive vedtak ville de stått mer på linje med de øvrige deltakerne, og bli fått dekket reise penger. Den ene av dem var i utgangspunktet uføretrygdet. Vi vet at statistisk er sannsynligheten for at personer med denne typen utviklingsforstyrrelser faller varig utenfor arbeidslivet svært stor dersom ikke hensiktsmessige tiltak iverksettes tidnok. I innledningskapitlet i veiledningsheftet (4) finner vi bl.a. følgende:

De fleste personer med en autismespekterforstyrrelse som Asperger syndrom står i dag utenfor det ordinære arbeidslivet. .... Personer med autismespekterforstyrrelser må innenfor NAV bli møtt med nødvendig bistand og oppfølging. Dette må bygge på kunnskap om tilstanden og hvilke utfordringer denne representerer for muligheten til å komme i ordinært arbeid.

Vi synes det er overraskende at ikke NAV ”grep sjansen” til å bidra til at disse to unge kunne få testet ut sine muligheter for å komme inn i en mer positiv utvikling. De tilhører en krevende gruppe atferdsfaglig sett, men en gruppe som man også vet har potensiale dersom den møtes med tilpassede utfordringer og opplegg. Konsekvensene sett i et livsløpsperspektiv ville i beste fall kunnet bli svært positive, både i forhold til livskvalitet for personene selv og deres nære og i forhold til sparte utgifter til uføretrygd. Begge deler ligger innenfor sentrale overordnede målområder for NAV.

- NAV innvilget ”over bordet” et av to elementer (nettbasert opplæring) i en plan som en av deltakerne hadde utviklet som ledd i prosjektet, mens det andre (oppfølging), ifølge veileder på Durapart, like kontant ble avslått. Poenget var imidlertid at prosjektteamet mener at med denne deltakerens utgangspunkt er oppfølging minst like nødvendig som opplæring om mulighetene for arbeidstilknytning skal økes. De frykter at et nettstudium ”alene på rommet” i verste fall vil kunne øke avstanden til jobb, fordi en positiv sosial prosess innledet i prosjektperioden vil kunne stagnere, eventuelt også reverseres.

Da vi fikk denne saken presentert var vår umiddelbare antakelse at dette vedtaket måtte bygge på saksbehandlers manglende kunnskap om de spesifikke utfordringene for personer med autismeforstyrrelser som Aspergers syndrom. Uten slik forståelse kunne kanskje oppfølgings-elementet i personens plan virke litt ”luksuriøs” i forhold til det åpenbart verdifulle elementet

som gikk på kompetanseheving gjennom et nettbasert studium. Leder av lokalt NAV-kontor mener imidlertid noe av forklaringen også kan ligge i NAVs tiltaksforskrift. Denne er blitt relativt detaljert og rigid, og definerer bl a eksplisitt målgruppene for hvert enkelt tiltak. I tillegg kommer betydelig innstramning av de økonomiske rammene for tiltak.

Vi mener eventuell kompetansemangel hos saksbehandler er alvorlig, spesielt om den hemmer mulighetene for unge mennesker som har spesielt store problemer med å komme seg inn på arbeidsmarkedet samtidig som erfaring viser at mange av dem, med god tilpassing og tilrettelegging, vil kunne bli produktive arbeidstakere. Men kunnskapsmangel er det mulig å gjøre noe med, eventuelt kompensere for, forutsatt at den erkjennes. Virkemidler kan være samarbeid med relevante eksterne faglige ressurser og intern opplæring (bl a gjennom godt materiell som (4)).

Vi vurderer det imidlertid som enda mer alvorlig at det lokale operative lokale leddet i NAV opplever å bli detaljstyrt gjennom forskrifter på en slik måte at tiltakskombinasjoner som kanskje kunne fulgt opp gode prosesser og personers egen motivasjon må avslås fordi de ikke passer inn i et generelt hovedmønster. En kan undres på hva som er hensikten med å gjennomføre metodeutviklingsprosjekter som Ung Nett, finansiert med NAV-midler gjennom FARVE-programmet, når nye veier som utvikles i prosjektene for å nå målet om økt aktivitet og sysselsetting ikke kan følges opp fordi regelverket er for rigid. Et detaljert regelverk vil jo alltid være basert på "gårsdagens kunnskap". Å gjøre nye erfaringer og utvikle ny kunnskap krever fleksibelt regelverk og lokalt handlingsrom.

At de økonomiske rammene for tildeling av tiltaksmidler ved NAV lokalt er blitt betydelig strammere den seinere tida er udiskutabelt, og på mange måter beklagelig. Ansvar for dette er i hovedsak politisk, og kritikken bør rettes den veien. Men vi mener at å begrunne avslag i så spesielle enkeltsaker som det her er snakk om med økonomiske rammer blir litt spesielt. Det dreier seg om noen ganske få ungdommer som, gjennom et program finansiert gjennom NAV, har begynt på en prosess med potensielt store konsekvenser for mange kommende år. Kostnadene ved å følge opp disse ville vært fullstendig marginale i den større sammenhengen. Om prosessene lyktes og en eller et par av dem faktisk fikk en jobbtilknytning, ville den samfunnsøkonomiske gevinsten i et litt lenger perspektiv kunne være formidabel.

I tillegg mener vi at saken har en etisk side. Er det etisk forsvarlig av NAV (bl a gjennom FARVE) å bidra til prosjekter som medfører personlige utviklingsprosesser, for så å avskjære disse igjen etter en kort stund med begrunnelse i rigid regelverk eller økonomi?

- For en av prosjektdeltakerne ble det i utgangspunktet gitt avslag på tiltaket arbeidspraksis som vedkommende ønsket seg etter prosjektperioden, med begrunnelse at vedkommende hadde innvilget uføretrygd, og derfor ikke kunne innvilges tiltak. Da vi først hørte denne begrunnelsen, at personer som har fått uføretrygd ikke skal innvilges tiltak som eventuelt kan bidra til å få dem over fra uføretrygd til arbeid, trodde vi at det hele måtte bero på en misforståelse. Vi har trodd at økt reaktivering av uføre har vært et av målene for NAV-etableringen. Leder av lokalt NAV-kontor sier at dette målet fortsatt gjelder "på papiret", men at etatens satsing på dette området har vært og er begrenset som følge av belastningen med selve NAV-etableringen og de strenge prioriteringene som har måttet gjøres i denne forbindelse. Vår vurdering er imidlertid at en ting er at etaten har begrenset mulighet til selv aktivt å følge opp og stimulere uføretrygdede med tanke på reaktivering i jobb. En annen ting er det når uføretrygdede selv kommer med sin egen plan og nyvunnet motivasjon for å prøve å komme i arbeid. De økonomiske konsekvensene kunne umulig blitt så store, NAV betaler allerede ut uføretrygd, og denne kunne kanskje bare stoppes midlertidig mens tiltaket pågikk? Dersom det lyktes ungdommen å komme i arbeid ville jo store summer bli spart.

En grunn til praksisen med at personer med uføretrygd ikke innvilges arbeidsrettede tiltak kan være lokal lojalitet overfor styringssignaler fra sentralt hold, eventuelt i kombinasjon med frykt

for uheldige utslag på statistikk og andre indikatorer som NAV lokalt måles på. Uansett er praksisen for oss vanskelig å forstå og synes å være i motstrid med det som offisielt har vært og, trodde vi, er målsettinger i arbeidsmarkedspolitikken.

Når leder ved NAV lokalt fikk informasjon om en av de aktuelle sakene, viste han vilje til å finne en løsning, selv om det kanskje ikke var den løsningen Durapart primært ønsket. Dette hjalp imidlertid lite når leders initiativ ikke ble fulgt opp slik at løsningen ble iverksatt. Det kan se ut som at den ene hånden ved NAV lokalt ikke har visst hva den andre har ment skulle gjøres i denne saken.

Vår kritikk retter seg også mot de mer sentrale deler av NAV-systemet, som bl a kan synes å utvikle en kultur for sentraldirigering og detaljstyring som vanskelig kan kombineres med NAV-reformens presisering av at det skal legges vekt på å ta utgangspunkt i det individuelle, i enkelt-personens helhetlige situasjon, og på å gi muligheter for kreativitet og skreddersøm i arbeidet med den enkelte.

Styrings-/referansegruppe

Det har vært en svakhet med prosjektet at den påtenkte styrings-/referansegruppa ikke ble etablert. Vi er enige i prosjektansvarliges vurdering i etterkant at det var en feil ikke å etablere gruppa selv om det ikke var mulig å få NAV lokal med. Behovet for et slikt forum for drøfting og informasjonsutveksling har vært tydelig, både i forhold til framdrift og løsninger i enkeltsaker, i forhold til behov for faglige drøftinger omkring forståelse og metodikk, i forhold til samarbeidsparters interesse for å bli holdt informert om prosjektet og prosessen underveis, og for å sikre partenes kunnskap om hverandres muligheter og rammer, som grunnlag for realistiske forventninger til og korrekte tolkninger av tiltak og vedtak.

6. Oppsummering og konklusjon

Informasjon vi har fått/innhentet i forbindelse med arbeidet med denne rapporten viser et betydelig udekket behov for et relevant yrkesrettet rehabiliteringstilbud for unge som faller utenfor utdanning og arbeidstilknytning. Ikke minst ser behovet ut til å være uttalt innenfor gruppen unge med utviklingsforstyrrelser, men uten kognitiv svikt. Slik sett burde Ung Nett betraktes som et forprosjekt, som har gitt viktige erfaringer som et mer permanent tilbud kan bygge videre på. Et slikt tilbud bør omfatte følgende elementer:

- Et prosessorientert attføringsprogram basert på spesialkunnskap om målgruppens ressurser og utfordringer, og med metodikk som er tilpasset målgruppen. Kombinasjon av gruppeprosess og individuell veiledning og oppfølging, med stor vekt på det sistnevnte. Innfallsvinkelen bør være respekt, ressurser og muligheter og ikke paternalisme og alt som hindrer
- Parallelt tilbud til målgruppen og deres nærpå personer, sistnevnte med vekt på informasjon og kompetansebygging som grunnlag for forståelse og konstruktiv oppfølging og støtte.
- Samhandling og rådgivning med et etablert faglig nettverk (rådgivende faggruppe) med relevante ansvars- og kompetansemiljøer representert (NAV, Habiliteringstjenesten, kommunene, evt. andre etter behov)
- God kontakt med andre aktuelle hjelpeinstanser i de individuelle sakene, herunder ikke minst med personlige koordinatore eller systemkoordinator/koordinerende instans i deltakernes bostedskommuner
- Informasjon til og oppfølging av potensielle arbeidsgivere som grunnlag både for tilrettelegging av arbeid og hensiktsmessig respons på ”uvanlig” adferd.
- Tilgang til arbeidsplasser som representerer utfordringer som ligger mellom de som kjennetegner det ordinære arbeidslivet og spesialtilbud som VTA o lign
- Tett samhandling mellom tiltaksarrangør, deltaker og NAV lokalt, for å sikre realisme i planer og kontinuitet i de individuelle prosessene. Dette krever bl a at saksbehandler ved NAV har eller får relevant kompetanse på aktuelle utviklingsforstyrrelser og hva som er spesielt kritiske faktorer i forhold til jobbtilknytning for personer med slike diagnoser

En grunnleggende forutsetning for et slikt tilbud må imidlertid være at det gis muligheter for å realisere spesielt tilpassede kombinasjonsløsninger i enkeltsaker i etterkant av tilbudet, selv om løsningene kan være uvanlige og ikke direkte faller inn under det som NAV sentralt definerer som hovedspor. Betingelsen må være at løsningene er godt faglig begrunnet og forankret hos bruker selv.

Uten et mer smidig samspill mellom attføringstiltaket og NAV enn det vi har sett i Ung Nett må en vurdere om det er etisk riktig i det hele tatt å invitere brukere inn i slike prosesser. De kan bli dypt personlige og viktige, og avbrudd fordi videreføringen ikke passer inn i regelverket eller lokal fortolkning av dette kan føre til tilbakeslag og at bruker opplever (nok et) personlig nederlag.

7. Etterskrift

I denne rapporten kommer det fram informasjon og vurderinger som er kritiske til samhandlingen mellom prosjektet og NAV lokalt, og det stilles spørsmål ved enkelte beslutninger/vedtak som var fattet da materialet til rapporten ble samlet inn. Det har da vært en selvfølge for oss å invitere NAV lokalt til å komme med sin tilbakemelding. Det kan være rene faktafeil eller misforståelser som bør rettes opp, og det kan være bakgrunn og begrunnelser som bør komme fram før endelige konklusjoner om samhandlingen og NAVs rolle trekkes.

Vi sendte derfor 16.08.10 leder ved NAV lokalt vår oppsummering av samtalen vi hadde hatt med ham kort tid i forveien samt et foreløpig utkast til kap. 4.4 "Synspunkter fra NAV lokal", med invitasjon til å komme med eventuelle kommentarer.

Da vi 19.08. hadde klar et utkast til fullstendig rapport, sendte vi dette bl a til NAV lokalt, og ba om eventuelle kommentarer seinst i løpet av 27.08. Bakgrunnen for denne fristen var den fristen vi hadde avtalt med Durapart for å sende endelig rapport: Månedsskiftet august-september. I svarmail samme dag skriver leder NAV lokalt at de skal forsøke å gi tilbakemelding.

Så, som respons på "purring" fra vår side 30.08 skriver leder NAV lokalt at de har en del kommentarer til rapportutkastet, og at mye tyder bl a på at involverte hos NAV mener de ikke har fått nødvendig informasjon til at de har oppfattet seg som en del av prosjektet. Videre skriver han at de vil komme tilbake med detaljer når alle parter er hørt og sider av saken er vurdert.

Så, siste dag vi har for ferdigstillelse av rapporten innen avtalt frist, får vi en mail fra NAV lokalt med beskjed om at prosjektansvarlig ved Durapart har gitt utvidet frist til 15.09 for tilbakemelding.

I henhold til avtalen mellom Durapart og Rehab-Nor, og i samråd pr telefon med prosjektansvarlig ved Durapart, ferdigstiller vi med dette rapporten uten å kunne innarbeide eventuelle endringer som følge av tilbakemeldinger fra NAV lokalt, og oversender den til oppdragsgiver. Eventuell videre prosess må Durapart ta stilling til.

Referanser:

- 1 Alf Reiar Berge: *Hva kan vi lære av deltakerne i PIA-programmet? Delrapport 1: Kvalitativ undersøkelse av deltakeres situasjon, erfaringer og refleksjoner kort tid etter fullført program.* Rehab-Nor, januar 2009.
- 2 Alf Reiar Berge: *Hva kan vi lære av deltakerne i PIA-programmet – og hvordan gikk det med dem det første året etter PIA? Delrapport 2: Kvalitativ undersøkelse av deltakeres situasjon, erfaringer og refleksjoner ca et år etter fullført program.* Rehab-Nor, november 2009.
- 3 Alf Reiar Berge: *META-prosjektet ved Durapart – Deltaker erfaringer første gruppe.* Rehab-Nor mai 2010.
- 4 *Arbeidssøkere med Asperger syndrom – Veiledningshefte for arbeidssøkers støttespillere i NAV.* Arbeids- og velferdsdirektoratet i samarbeid med Oslo universitetssykehus. April 2010.

Hovedkontor: Tromøyveien 24, N-4841 Arendal
Tlf: 37 08 65 85, 95 21 15 94 (mobil)
Faks: 37 05 86 87
e-mail: alf.reiar.berge@rehab-nor.no

Avdelingskontor: Øivind Lorentsen
Nedre Damvei 30
N-1820 Spydeberg
Tlf: 91 61 01 35
e-mail: oivind.lorentsen@rehab-nor.no

Geir Moen
2164 Skogbygda
Tlf: 92 62 09 04
e-mail: geir.moen@rehab-nor.no

Hjemmeside: www.rehab-nor.no